

LENNINSIIPPI

MAALISKUU 2015

LAJISUOJELUN VERKKOLEHTI

Kuva: Terhi Ryttäri.

Uutisia ja tiedotettavaa | Julkaisu-asiaa | Ihmiset tutuiksi | Retkiä ja tapahtumia

ISSN 2323-9247

Lähimetsä, rakkaani

*Kansilehdellä on pala lähimetsääni. Se sijaitsee juuri ja juuri kehäkolmosen pohjoispuolella, pienen Dämman-järven ja saukkojen asuttaman Gumböle-joen väli-
maastossa. Kuten montaa muutakin kaupunkilaisen lähimetsää, niin myös tätä, uh-
kaavat maiseman ja luonnonhoidon nimissä suunnitellut metsänhoitotoimet ja
hakkuut. Menetyksen pelko sai minut tajuamaan, miten tärkeä paikka tuo pieni
metsä minulle on. Vain neliökilometrin laajuinen alue kallioineen ja notkelmineen
on niin suuri ja sokkeloinen, että sinne voi melkein eksyä. Kovalla tuulella tai lu-
men peittäessä maan vaimenevat niin kehäkolmosen kuin vähän kauempana kulke-
van Turun moottoritien äänet. Metsässäni voi törmätä hirviemään vasoineen ja siel-
tä voi poimia mustikat matkaansa. Metsässä on hyvä itkeä, se ei kysy syytä
kyynelille. Se vain on. Seisoo vahvana ja – haluaisin ajatella, suojelevana – ympä-
rillä. Sen humisevat kuuset ja havisevat haavat lohduttavat ja latvustoissa tiukuvat
tiaisparvet ilahduttavat. Joskus kohdalle osuu muhkea herkkutatti. Ihan kuin metsä
antaisi lahjan, ehkä kiitokseksi siitä, että sen annetaan olla rauhassa. Metsään voi
mennä uupunut ihminen harhailevine ajatuksineen. Sieltä palaa uudistunut, virkis-
tynyt, onnellisempi ihminen kirkastunein mielin ja usein lounastarpeiden kanssa.
Metsä antaa voimaa, iloa ja terveyttä – sen todistavat jo lukuisat tutkimuksetkin.
Pitkää ikää ja rauhallista eloa kaikille lähi- ja erämetsille myös!*

Terhi Ryttäri

Suomen ympäristökeskus

p. +358 295 251 585

sähköposti: etunimi.sukunimi@ymparisto.fi

Merkitse kalenteriin:

- Luonnonkukkien päivä 14. kesäkuuta 2015
- Suomen luonnon päivä 29. elokuuta 2015
- Eliötyöryhmäseminaari 5. marraskuuta 2015

Kuulumisia uhanalaisten lajien suojelutyöstä

EIJA KEMPPAINEN, SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUS

**Kiireellisesti suojeltavien lajien turvaamistoimien neuvottelut ovat edenneet ely-
keskusten toimialueittain lähes suunnitellun aikataulun mukaisesti. Vuosina
2012–2014 käsiteltiin noin 5 500 uhanalaisen lajin esiintymispaikkaa ja tänä ke-
väänä tulee sovittua turvaamistoimia lisäksi yli 2 000 paikalle. Neuvotteluissa ja
niiden jälkeen on päivitetty lukuisten lajien tietoja Eliölajit-tietokantaan. Joita-
kin tuhoutuneita paikkoja on muutettu tietokannassa hävinneiksi ja liian epätar-
kasti ilmoitettuja epätarkoiksi. Näin mahdollisimman ajantasaiset ja tarkasti il-
moitetut paikka- ja havaintotiedot ovat jatkossa toimijoiden käytössä.**

Suurin osa tarvittavista nykytilan tarkistuksista on ehdotettu tehtäväksi ennen seuraavaa uhanalaisuuden arviointia tai luontodirektiivin raportointia, viimeistään kesällä 2018. Erityisesti suojeltavien lajien rajauksia on ehdotettu tehtäväksi mm. lähteikkö- ja kalliolajien turvaamiseksi. Kiireellisesti suojeltavien lajien esiintymispaikoilla tarvittavien hoitotoimien toteutusta on useimmiten suositeltu käynnistettäväksi muutama vuoden sisällä. Lajit ja niiden esiintymät pyritään ottamaan huomioon kaikessa maankäytön suunnittelussa, ja sovittujen toimien toteutus järjestetään yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa.

Kiireellisesti suojeltavien lajien tunnetuista, Eliölajit-tietokannassa olemassa oleviksi tai epävarmoiksi arvioiduista paikoista on tämän kevään jälkeen käsittelemättä reilu kolmasosa. Ensi syksyksi on alustavasti sovittu neuvottelut sammalista ja jäkälistä Kaakkois-Suomessa, selkärangattomista eläimistä Itä-Suomessa (Etelä-Savo, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala) ja putkilokasveista Pohjois-Pohjanmaalla. Vuodelle 2016 jäävät käsiteltäviksi Uudenmaan jäkälät ja sienet, Hämeen sammat, jäkälät ja sienet sekä Pirkanmaan jäkälät, jotka voidaan käsitellä Hämeen jäkälien käsittelyn yhteydessä. Kiireellisesti suojeltavien nisäkkäiden, lintujen, sammakkoeläinten, kalojen ja nilviäisten turvaamistoimista sovitaan ainakin aluksi valtakunnallisesti ja eliöryhmäkohtaisesti.

Eliölajit-tietokannan tiedot täydentyvät koko ajan. Viimeisimmän vuoden aikana tietokantaan on tullut lähes 800 uutta kiireellisesti suojeltavan lajin paikkaa. Vuoden 2016 lopulla on tarpeen tarkastella neuvotteluissa sovittujen toimien toteutumista ja uusien paikkojen turvaamistoimien tarvetta sekä käynnistää muiden uhanalaisten lajien turvaamistoimista sopiminen.

Uhanalaisten lajien suojelun toimintaohjelmaa on valmisteltu ympäristöministeriön johdolla hallinnonalojen välisenä yhteistyönä syksyn 2014 ja kevään 2015 kuluessa. Työryhmän kokouksissa on käsitelty uhanalaisten lajien tiedonhallintaa, vapaaehtoistyön merkitystä lajisuojelutyössä sekä mahdollisuuksia lajien uhanalaistumisen pysäyttämiseksi erilaisissa elinympäristöissä. Tekstejä ja alustavia ehdotuksia kootaan

loppuraporttia varten kuluvan kevään aikana. Työryhmä järjestää SYKEN auditoriossa maaliskuun 25. päivänä seminaarin, jossa kootaan sidosryhmien näkemyksiä ja ehdotuksia toimintaohjelmaa varten. Ajatuksia voi lähettää myös sähköpostilla työryhmän puheenjohtajalle Esko Hyväriselle ympäristöministeriöön (esko.o.hyvarinen(a)ymparisto.fi) sekä sihteeille Eija Kempvaiselle SYKEN (eija.kempainen(a)ymparisto.fi) ja Marko Svensbergille Suomen riistakeskukseen (marko.svensberg(a)riista.fi). Työryhmän määräaika päättyy elokuun lopussa ja toimintaohjelma lähtenee lausunnonlehti ensi syksynä. Tervetuloa osallistumaan lajisuojelun kehittämiseen!

Työ on ollut motivoivaa sekä meille neuvottelujen vetäjille että luonnonsuojeluhallinnon alueellisille asiantuntijoille. Lämmin kiitos kaikille mukana olleille ja havaintojaan Eliölajit-tietokantaan toimittaneille!

Suomen lajitietokeskus kiinnostaa ja haastaa.

KARI LAHTI, LUONNONTIETEELLINEN KESKUSMUSEO LUOMUS

Kuka omistaa tietoa ja miksi? Tieto on historiallisesti ollut aina vallan väline ja tunnetusti tieto on valttia. Miksi sitten avoin julkinen tieto, avoin data, on tullut jo osaksi arkipäivän keskustelua? Sanotaan, että tiedosta tulee arvokasta vasta sitten, kun se jaetaan, ja tässä piilekin totuuden siemen! Julkisin varoin tuotetaan valtavasti tietoa, jota hyödynnetään monenlaiseen tarpeeseen hallinnon sisällä. Vuosi vuodelta tietovarannot karttavat pitkäaikaisiin varastoihin. Keskeinen kysymys on olisiko tästä tiedosta hyötyä laajemminkin yhteiskunnassa? Periaatteessa ns. viranomaistieto on ollut julkista jo kauan, mutta siihen käsiksi pääsy on usein hankalaa. On tiedettävä mistä hakea, on ymmärrettävä arkikielile tuntematonta terminologiaa, on osattava kysyä – jopa vaatia.

Tähän kaikkeen on yhteiskunnassamme tulossa merkittävä muutos. On ymmärretty, että kaikella tuotetulla tiedolla voi olla moninkertainen arvo, jos se annetaan helposti ymmärrettävässä muodossa kaikkien käyttöön. Vain ani harvalla, jos kellään, on ymmärrystä, mitä kaikkea tietoa tuotetaan, kenen toimesta, ja minkälainen potentiaali tiedon avaamisella onkaan. Avoimen tiedon voima on yhdistettävyydessä. Parhaat innovaatiot syntyvät usein erilaista tietoa yhdistettäessä. Tässä on Suomen lajitietokeskuksella missio. Vaikuttaa helpolta? Tuodaan vain kaikki Suomen lajitieto yhteen paikkaan, kaikkien hyödyksi, ja katsotaan, mitä siitä seuraa. Suomen lajitietokeskuksen toimintakuntoon saattamisessa on kuitenkin kaksi suurta haastetta – toinen on tekninen ja toinen inhimillinen.

Tekninen osaaminen ei rajoitu ainoastaan laitteiden, tietoteknisten järjestelmien ja rajapintojen rakentamiseen toimiviksi kokonaisuuksiksi. Se vaatii lisäksi pitkälle vietyä loogista ajattelua sen määrittelemiseksi, kuinka tietokokonaisuudet voidaan järjestää ja esittää siten, että myös käyttäjät ymmärtävät ja voivat hyödyntää tietoa täysimääräisesti. Lisäksi erilaisten tietosisältöjen yhdistäminen loogiseksi ja samanlaatuiseksi kokonaisuuksiksi on haaste.

Inhimillinen tekijä on usein omistajuuteen liittyvä. Olemmeko valmiita jakamaan työmmme tulokset muiden hyödynnettäväksi? Jos olemme, kuljemme uudella tiellä tuotetun tiedon hyödyntämisessä yli yhteiskunnan ja tiedemaailman raja-aitojen. Haastavinta on muuttaa totuttuja tapoja ja kulttuuria. Tietoa kohtaan on tunteita ja jopa mustasukkaisuutta. Tähän on myös syynsä, sillä tiedon kerääminen on usein kovan työn takana, ja siihen tarvitaan paljon osaamista. Tutkimustiedon jalostaminen ja analysointi vie aikaa, ja tehty työ ja siihen sijoitettu osaaminen on luonnollisesti omistajan omaisuutta. Tätä on kuitenkin syytä miettiä tarkemmin – kukin tahollaan.

Monipuolinen luontotiedon avaaminen ja jakaminen olisi luonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta merkittävä edistysaskel. Vain kaikkea käytettävissä olevaa tietoa yhdistelemällä voidaan saada aikaiseksi luotettavaa tietoa luonnon tilasta yhteiskunnallisten päätösten tekemiseksi – päätösten, joilla on suoraan merkitystä myös ihmisen hyvinvoinnille. Lajitieto muodostaa perustan miltei kaikelle luontotiedolle, ja siksi Suomen lajitietokeskuksen merkitys avoimen tiedon lähteenä on huomattava. Toivotavasti Suomen lajitietokeskus saa mukaansa kaikki merkittävät lajitiedon tuottajat – valtiohallinnosta, järjestöistä, yhdistyksistä ja yksittäisistä harrastajista ja ammattilaisista!

Hae havaintoja ja näytteitä

Laji
kiurunkannukset
» Hakuohjeet

Aika 2010 – 2015

Aineisto

Tyyppi

Vuoden-aika

Pikahaut

- Uusimpia tietoja Suomesta
- Tilasto kaikista tiedoista

Paikka

Haku löysi 330 osumaa.

† Osa aineistoista voi näkyä tilastoissa ja yhteenvetokartalla, mutta olla salattuja yksityiskohtaisemmalla tasolla.

Luettelo
Kartta
Kuvat
Tilasto
Lataa aineisto

Huomaa, että käyttäjien lähettämien kuvien lajimääritystä ei ole tarkistettu.

Corydalis nobilis - jalokiurunkannus
Kuva: Aaltonen, Antti 2011-05-11 klo 16:21
©
[Näytä tiedot](#)

Corydalis nobilis - jalokiurunkannus
Kuva: Aaltonen, Antti 2010-05-14 klo 10:33
©
[Näytä tiedot](#)

Corydalis nobilis - jalokiurunkannus
Kuva: Aaltonen, Antti 2011-05-11 klo 16:21
©
[Näytä tiedot](#)

Käy tutustumassa testipalveluun: www.laji.fi

Kärpäsenä juhlapöydässä – paljon onnea 50-vuotias punainen kirja!

KIMMO SYRJÄNEN, SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUS

Itsenäisyyspäivän aattona joulukuussa 2014 juhliittiin Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) julkaisemien punaisten kirjojen 50-vuotista taivalta sangen vaikuttavissa puitteissa ravintola Olossa Helsingissä. Aiheen tärkeyden vuoksi kaikilla oli juhla-asuissaan jotain punaista. Tilaisuutta juonsi kokopunaaisessa iltapuvussa luontotoimittaja *Minna Pyykkö*. Kyseessä oli samalla yrityksille suunnattu hyväntekeväisyystilaisuus uhanalaisten lajien ja niiden parissa tehtävän vapaaehtoistyön hyväksi. Tilaisuudessa jaettiin myös palkinto vuosien 2013–2014 parhaasta luontoteosta. Juhlassa käyskenteli sulassa sovussa yritysväkeä, lajiasi-antuntijoita, virkamiehiä ja luonnonsuojelujärjestöjen edustajia.

Suomen ensimmäisestä punaisesta kirjasta on kulunut aikaa jo 30 vuotta, mikä tarjosi toisen hyvän lisäyksen juhliä keski-ikäisen kriisin saavuttanutta suomalaista uhanalaisuus-arviointia. Iltatilaisuutta edeltäneessä päiväseminaarissa säätytalolla Suomen punaisten kirjojen *The Grand Old Man Pertti Rassi* muisteli eloisesti meikäläisen uhanalaisuuden arvioinnin historiaa. Työn suotuisassa liikkeelle lähdössä maa- ja metsäministeriön alaisuudessa oli alussa kosolti onneakin matkassa.

Miksi kirja on punainen?

Ensimmäinen IUCN:n painettu punainen kirja on julkaistu vuonna 1964. Vuonna 1948 UNESCO:n aloitteesta perustettu IUCN oli koonnut hävinneiden ja uhanalaisten lajien listoja aiemminkin. Jo 1950-luvulla maakohtaisia tietoja maailman nisäkkäistä ja linnuista koottiin IUCN:ssä vapaaehtoisten eläkkeellä olevien herrasmiesten voimin käsityönä arkistokorteille. Heti 1960-luvun alussa kortit laajenivat lajikohtaisiksi kuvailulehdiksi, jotka tallennettiin punaselkäisiin kansioihin. Punaisten mappien selässä luki Red Data Book. Vaikka mapistoa ei monistettu vielä yleiseen jakeluun, oli kirja saanut nimensä ja vakava aihe punaisen varoitusvärinsä. Myös kaikkien suomalaisten uhanalaisarviointien punaiset kannet ovat seurausta tästä evoluutiosta.

Samana vuonna 1964 ilmestyi sattumoisin myös ensimmäinen painos Kiinan kommunistidiktatuurin Mao Tse-tungin Pienestä punaisesta kirjasta. Siihen mahdolliset yhtäläisyydet loppuvatkin. Puhemies Maon sekavat puheet ovat päättyneet aatehistorian arkistoihin paperitiikerinä, mutta uhanalaisten lajien 'suuren punaisen kirjan' aate leviää ja sen yhteiskunnallinen merkitys kasvaa maailmassa edelleen.

Mihin menet punainen kirja?

Ensimmäinen IUCN:n punainen kirja 1964 käsitteli putkilokasveja, mutta linnut, nisäkkäät, sammakkoeläimet ja matelijat ovat olleet tiiviisti tarkastelussa mukana alusta lähtien. Pian mukaan tulivat kalat ja eräät selkärangattomien ryhmät, kuten perhoset. Tarkastelua on pystytty koko ajan laajentamaan. Kaikki maailman linnut tarkasteltiin ensi kertaa vuonna 1988, havupuut 1998, sammakkoeläimet 2004 ja nisäkkäät 2008. IUCN julkaisee lähinnä laajoja alueita käsittäviä eliöryhmäkohtaisia punaisia kirjoja. Tarkasteltavien eliöiden määrä on lisääntynyt koko ajan. Vuonna 2000 maailman laajuisesti arvioituja lajeja oli 17 000, vuonna 2006 määrä yli tuplaantui 40 168 lajiin, vuonna 2012 käsiteltiin 63 837 ja alkuvuodesta 2015 peräti 76 000 lajia. Vuoteen 2020 mennessä IUCN tavoitteena on saada maailmanlaajuisesti tarkastelua vähintään 160 000 lajin uhanalaisuus. <http://50.iucnredlist.org/>

IUCN:n punainen kirja on toiminut inspiraation lähteenä maakohtaisille punaisille kirjoille. 1990-luvulta lähtien IUCN on tarjonnut alueelliseen työhön arviointikriteerejä, mikä on helpottanut eri maiden luokittelujen vertailua ja edistänyt tietojen dokumentointia. Maakohtaisia punaisia listoja ja kirjoja on julkaistu etenkin kehittyneissä maissa ainakin 1970-luvulta lähtien. Eri lajiryhmissä kattavuus vaihtelee, parhaiten maakohtaisesti arvioituja ovat nisäkkäät ja linnut, heikoimmin sienet. <http://www.nationalredlist.org/>

Ulkomaisena vieraana iltatilaisuudessa oli IUCN:n lajiensuojelukomission puheenjohtaja *Simon Stuart*. Hän kehuu vuolaasti Suomen punaista kirjaa yhtenä parhaana esimerkkinä kansallisista punaisista kirjoista, joissa on tehty tarkastelu IUCN-kriteerein samanaikaisesti niin laajalle joukolle eri eliöryhmiä. Simon toi mukanaan terveiset Lontoossa pidetystä pääjuhlasta ja totesi, että uhanalaisuuden arviointityö ei valitettavasti ole lopussa, päinvastoin. Asiantuntijoiden vapaaehtoistyö on uhanalaisuusarviointin elinehto jatkossakin. Nyt IUCN:ssä on työssä mukana 11 000 asiantuntijaa 160 maasta.

Odotettavissa tukalaa gourmeeta ja small talkia?

Olin hieman huolissani ennen tilaisuutta. Varmuuden vuoksi tankkasinkin itseni kylmillä grillinakeilla, jotta kestäen vaikka kuinka monen ruokalajin gourmet-illallisen. Tilausravintola Olo on epäilyttävässä maineessa, koska se lienee saanut Suomen ravintoloista aikojen saatossa eniten Michelin-tähtiä. Pelko oli onneksi turha. Saimme maukasta perunamuusia ja kalaa, jotka menivät mukavasti alas raikkaan valkoviinin myötä.

Noin sadan vieraan pöytäseurueet edustivat eri eliöryhmiä ja niiden uhanalaisia lajeja, paikalla oli muun muassa lintuja, perhosia, sieniä, hämähäkkejä, nisäkkäitä, kaloja, sammalia, matelijoita ja sammakkoeläimiä sekä nilviäisiä ja jäkäliä. Taiteilija *Lotta Kjellberg* oli tehnyt kaikille osallistujille hienon naamion, johon oli kuvattu jokin Suomen uhanalainen laji kyseisestä eliöryhmästä. Idea tuli *Marina von Weissenbergin* mukana Lontoon Luonnonhistoriallisessa museossa 22.11.2014 pidetystä *The Biophilia Masked Ball -pääjuhlasta*. *Marina* on tehnyt pitkään työtä IUCN:ssä ja on Länsi-Euroopan jaoston varapresidentti.

Ympäristöministeri *Sanni Grahn-Laasonen* sai itseoikeutetusti esiintyä suokukkona. Lisäksi oletan tunnustaneeni lähipöydistä kiilukärpäsen, joka oli naamioitunut *Jere Kahanpääksi*, sekä parrakkaan *Jari Ilmosta* muistuttavan lähdekorrin. Itse edustin pöydässä naamioitunutta sammalasiantuntijaa, jolta vieraat voivat kysellä naamioidensa uhanalaisista lajeista. Olin tavannut kaikki pöydässä istuvat lajit maastossa aiemminkin, mutta en ollut koskaan keskustellut yhdenkään kanssa. Naparaatosammalta vähän jännitti.

Kukkapöydässä tunnelma oli riehakkaan iloinen. Kuva: Anna Haukka

Useimmat pöydässäni istuvat sammat olivat itse asiassa aikuisoppilaita Yritysvastuuverkosto FIBS:n (*Finnish Business & Society ry*) Master Class -luokalta. Mukana oli väkeä mm. Fazerilta, Lohja-Rudukselta, Finngidiltä, NCC:ltä ja YIT:stä, sekä viestinnän ammattilaisia FIBSistä ja WWF:stä. FIBSissä tavoitteena on vaihtaa kokemuksia parhaista biodiversiteettiin ja ekosysteemipalvelujen tuotteistamisen liittyvistä käytännöistä. Mestari luokan yrityksissä monimuotoisuusteema on erityisen ajankohtainen. Naamiot lajeineen toimivat hyvänä sisäänheittäjänä keskusteluun.

Mielenkiintoista keskustelua ja hyviä puheita

Keskusteluyhteys maankäyttöyritysten ihmisten kanssa syntyi välittömästi, koska maa- ja kiviainesten ottopaikkojen jälkikäsitteilyllä voidaan edistää samanaikaisesti monimuotoisuutta ja saada kustannussäästöjä nykykäytäntöihin verrattuna. Keskustelu kulki vilkkaana suurpedoista ja metsästyksestä monimuotoisuuden käyttömahdollisuuksiin yrityksen markkinoinnissa. Ilmaston lämpeneminen ja miten siihen voisi vastata yritystoiminnassa sekä yritysten asiakasviestinnässä puhuttivat myös. Ilmastokeptisyys hyödyttää joitain suuryrityksiä ja Suomessa ilmastokeptiselle viestinnälle on hyvä kasvualusta, koska lämpeneminen näkyy monen ihmisen arjessa lähinnä lämmityslaskun pienenemisenä. Globaalit pahat haittavaikutukset eivät vielä tunnu selvästi meillä, vaikka haitallisia vaikutuksia talouteen on maailmalla jo paljon. Esimerkiksi ilmastonmuutos vaikuttaa haitallisesti kaakaon viljelyyn ja voi siten heijastua suomalaisten suklaansyöntiin. Meillä on toistaiseksi haitoista todettu metsätuhojen etenevän eteläisen Suomen kuusikoissa. Keskustelu kääntyi siihen, miten suomalaisten luonnontilaisten ja ennallistettaviksi sopivien soiden tuottamia merkittäviä hiilensidontapalveluja voitaisiin markkinoida ja hyödyntää kansainvälisesti.

Tilaisuudessa oli myös runsaasti puheita ja muuta ohjelmaa, kuten taustalla pyörivä kuvaesitys uhanalaisista lajeista. Itselleni jäi parhaiten mieleen *Ilkka Herlinin* puhe, joka liittyi pöydässämme käytyyn keskusteluun ympäristövastuusta. *Ilkka* on Itämeren suojelua tekevä Baltic Sea Action Group (BSAG) -säätiön puheenjohtaja ja hän ottaa usein julkisesti rohkeasti kantaa meren suojelun puolesta. Puheessaan hän muistutti, ettei järkevä bisnes voi milloinkaan perustua ympäristön pilaamiseen, koska se vie toiminnalta pohjan viimeistään pitkällä aikavälillä. Puhdas, monimuotoinen ja hyvässä kunnossa oleva luonto hyödyttää liiketoimintaa. Luonnon hyväksi tehtävillä ratkaisuilta ja uusilla tekniikoilla on usein myös taloudellista kysyntää.

Tilaisuuden järjestelyt toimivat erittäin hyvin, mistä lämmin kiitos Suomen luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piirin projektikoordinaattori *Jenny Teerikankaalle*.

Paras luontoteko 2013–2014

Vuoden parhaaksi luontoteoksi valittiin saimaannorpan hyväksi lumikolalla kasatut apukinokset. Idea oli peräisin paikallisilta ranta-asukkailta. Monet paikalliset olivat mukana kolaamassa lumipesiä yhdessä muun vapaaehtoisjoukon kanssa. Apukinokset pelastivat useita norppapopkueita vähälumisena talvena 2014. Ympäristöministeri *Sanni Grahn-Laasonen* luovutti palkinnon vapaaehtoisille saimaannorpan suojelijoille *Risto* ja *Pirjo Eroselle*, jotka ovat tehneet norppalaskentoja ja käytännön lähisuojelua yli pari vuosikymmentä. *Eroset* ottivat palkinnon ylpeinä vastaan suosionosoitusten raikuessa ja olivat varmasti sen ansainneet kaikkien norppaihmissen edustajina. Lisäksi Suomen luonnonsuojeluliiton *Virpi Sahin* koordinoima mainio Koulumetsät arvoonsa -hanke sai tilaisuudessa kunniamaininnan lasten ja nuorten luontokasvatuksen edistämistä.

Naparaatosammal kohottaa lopuksi vielä yhden maljan punaisille kirjoille ja suomalaisille luontoteoille – hik ja skool!

Parhaan luontoteon 2013–2014 palkinnon saivat Risto ja Pirjo Eronen saimaannorpan hyväksi tekemästään työstä. Kuva: Anna Haukka

Pohjois-Euroopan araknofiilit koolla Turussa

SEPPO KOPONEN, TURUN YLIOPISTO, ELÄINMUSEO

Hämähäkkityöryhmä ja Turun yliopiston eläinmuseo järjestivät 14.11.2014 tilaisuuden *Arachnological seminar on evaluation of threatened species in Northern Europe*. Paikalle saapui kolmisenkymmentä osallistujaa viidestä maasta, edustettuina olivat Suomi, Ruotsi, Norja, Viro ja Latvia.

Esitelmät käsittelivät uhanalaisten lajien arviointien tilannetta ja alan tutkimusta yleisemminkin Pohjois-Euroopassa. Hämähäkkien tilanteesta kertoivat Niclas Fritzén (Suomi), Jonas Sandström (Ruotsi, Upsala), Kjetil Åkra (Norja, Tromsø), Sandra Åström (Norja, Trondheim), Mart Meriste (Viro, Tartto) ja Maija Štokmane (Latvia, Riika). Mukana olivat myös Annika Uddströmin esitys Suomen lukeista ja valeskorpioneista sekä Varpu Vahteran esitys Suomen tuhatjalkaisista. Näiden lisäksi kuultiin esitykset Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) hämähäkkien ja skorpionien spesialistiryhmän toiminnasta (ryhmän puheenjohtaja Pedro Cardoso, LUOMUS) ja Suomen Punaisten kirjojen laadinnan historiasta (Seppo Koponen).

Hämähäkkityöryhmän vastuualueiden uhanalaisuusarviointien tila naapurimaissa kävi esityksissä selväksi. Baltian maiden, Viron ja Latvian, erittäin heikko tilanne tuli meille muille hieman yllättävänä tietona. Lähiaikoina ei siellä liene tarjolla juuri mitään

resursseja arviointeihin ja alan tutkijoista kaikki virolaiset (M. M.) olivat paikalla, ja latvialaisistakin puolet (M. Š.). Norjan tilannetta luonnehtii tutkijoiden ja suuren amatööriaraknologien joukon aktiivinen kenttätyö ja verkostoituminen. He ovat muutamassa vuodessa löytäneet runsaasti Norjalle uusia hämähäkkilajeja. Ruotsissa Artdatabankenin johtama arviointityö on aktiivista ja tuloksekasta. Suomenkin tilanne on melko hyvä, suunnilleen muiden pohjoismaiden tasolla.

Vaarantuneen (VU) niittysuppilohämähäkin (*Agelena labyrinthica*) pyyntiverkon voi tunnistaa kasvitutkijakin. Kuva: Terhi Rytteri

[Lisää niittysuppilohämähäkistä](#)

Mielenkiintoista oli kuulla, että vaikka Pohjoismaiden hämähäkkilajistot ovat varsin samanlaiset, niiden Punaisiin kirjoihin valitut lajikoostumukset poikkeavat selvästi toisistaan (J. Sandströmin esitys). Hämähäkkien lajimäärät näissä maissa ovat samalla tasolla, huolimatta maiden erilaisista pinta-aloista: Norjassa 610, Suomessa 650 ja Ruotsissa 720 lajia.

Uhanalaisarviointien teossa on monia ongelmia. Kaiken kaikkiaan tutkija- ja harrastajamäärät ovat pieniä. Norjassa toteutettu harrastajien onnistunut kytkeminen lajistot selvityksiin on muille haaste. Meillä esimerkiksi nykytilanteen varmistaminen sellaisten Punaisen kirjan lajien kohdalta, joiden viimeiset löydöt ovat vuosikymmenten takaa, on osoittautunut hyvin työlääksi (N. Fritzénin esitys). Taksonomisen tietämyksen rajallisuus tuli myös esille, mm. Pekka T. Lehtisen kommenttipuheenvuorossa. Niinpä seuraavan Punaisen listan (2020) koostaminen on suuri haaste meille suomalaisille.

Post-seminaariohjelmassa oli ruokailua ja vapaata, innokasta keskustelua kellariholveissa Turun vanhan Suurtorin ja joulurauhan julistamisparvekkeen tuntumassa. Osa porukasta koulutti itseään vielä Panimoravintola Koulussa. Tilaisuus oli onnistunut ja esitykset kiinnostavia. Seminaarissa nousi esiin vastaavanlaisten tapaamisten tarve myös tulevaisuudessa.

Niclas Fritzén kertoo hämähäkkien uhanalaisuusarviointien tilanteesta Suomessa, Jonas Sandström ja Pekka Lehtinen kuuntelevat. Kuva: Seppo Koponen

Sienioppia ja mustaa huumoria – sambialainen opiskelija SYKEssä

HEIKKI KOTIRANTA, SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUS

Kerätessäni Sambiassa joulukuussa 2013 materiaalia Marja Härkösen ja Tuomo Niemelän (kumpikin Helsingin yliopistosta) kanssa sienikirjaa varten, tapasimme Kanembwa Mukoman, erittäin fiksun oloisen nuoren miehen, jota kiinnostivat niin kovakuoriaiset kuin sienet. Sienikirjahanketta suunniteltaessa yksi tavoitteista oli jakaa sienitietoutta sambialaisille. Kanembwa työskentelee Sambian toiseksi suurimmassa kaupungissa, puolen miljoonan asukkaan Kitwessä, jossa hän hoitaa sekä hyönteis- että sienikokoelmia varsin vaatimattomissa tiloissa Metsäosastolla. Siellä ei ole esimerkiksi kuivuria tai pakastinta, eikä vierailumme aikaan mikroskooppiakaan. Alkuvuodesta 2014 aloin järjestää Kanembwalle matkaa Helsinkiin ja melkoisen sähköpostiviestittelyn ja byrokratian jälkeen väsynyt, mutta tyytyväinen Kanembwa saapui Helsinkiin lokakuun 2014 alussa.

Ensimmäinen aamutapaamisemme Helsingissä ei mennyt ihan käsikirjoituksen mukaan, sillä väsynyt vieras tuli poski turvonneena tapaamiseen. Hammassärky oli valvottanut lähes koko yön. Sain sovituksi hammaslääkäriajan nopealla aikataululla ja kun särky oli poistettu, pääsimme asiaan. SYKEssä aloitimme tutustumalla mikroskooppiin ja määrityksessä käytettävien reagenssien käyttöön, sekä eri sieniryhmiin (helttasienet, orvakat, käävät). Paljon uutta asiaa, joka näytti uppoavan hyvään maaperään. Seuraavana aamuna Pertti Salo (LUOMUS, kasvimuseo) kertoi ja näytti käytännössä mitä kaikkea sienelle tehdään, ennen kuin se voidaan liittää kokoelmiin. Erityisen suuren vaikutuksen opiskelijaan teki pakastin, jossa on -38° lämpötila sienissä olevien hyönteisten tappamiseksi. Kaiken kaikkiaan Kanembwan kynä täytti muistiinpanovihkoa ällistytävällä vauhdilla.

Kävimme maastossa Sipoon Rörstrandin luonnonsuojelualueella, jossa kaunis hirvikärpäsetön syyspäivä tarjosi hyvät keräyspuitteet. Näytteitä otimme noin 25 lajista, jotka palattuamme laitoimme kuivuriin. Viikonlopun vietimme Luhangassa, Keski-Suomessa. Matkalla Kanembwa kertoi sikäläisistä tavoista, mm. naimisiin menosta, poliisista ja ruoista. Hänelle oli ihmetyksen aihe Suomen kehittyneisyys – ”kuinka näin kylmässä maassa kaikki toimii näin hyvin?” Päijänne ei lokakuussa ollut lämpimimmillään, eikä sauna kylmimmillään, mutta vieras nautti sekä uimisesta että saunomisesta.

Sambialainen Kanembwa nauttii syksyisestä metsästä Sipoon Rörstrandissa ja Päijänteen järvimaisemasta. Kuvat: Heikki Kotiranta

Aamulla kuulimme naapuritontilta lankomieheni työn ääniä ja ajattelimme mennä tervehtimään. Lähetin Kanembwan etukäteen jäädessäni itse piiloon. Nuori sambialainen ilmestyi hölmistyneen lankomiehen luo ja kysyi kohteliaasti voisiko hän ystävällisesti kertoa missä hän on, sillä on tainnut eksyä. Lankomies aloitti sanomalla, että tässä on järvi, Päijänne. Ilmestyttyäni näkyville, raksuttivat kirurgin aivot nopeasti ja leveä hymy levisi naamalle. Esitimme saunakutsun illaksi ja poistuimme metsään luonnonihmeitä tutkiskelemaan betonimyllyn säestäessä taustalla.

Palattuamme takaisin Helsinkiin vierailimme Tuomo Niemelän luona kasvimuseolla, missä hän esitteli afrikkalaista sienikirjallisuutta. Sipoolaiset näytteet kunnostimme iltapäivällä ja seuraavana päivänä Sari Koski-Kotiranta esitteli Helsingin yliopistoa, jossa etenkin uusi kirjasto teki suuren vaikutuksen.

Vierailun aikana Kanembwa sai oppia sienten keräämisestä, niiden tuoretuntomerkkien kirjaamisesta, kaikenlaisesta museotekniikasta, sekä määrittämisestä. Kuivatut ja kunnostetut näytteet hän vei mukanaan Kitween. Ensitapaamisessamme saamani kuva Kanembwasta ei ollut väärä. Hän oli erittäin fiksu, oppimishaluinen ja sosiaalinen. Kolmannen kerroksen kahvipöydän rouvat harkitsivat jopa Kanembwan adoptoimista. Eihän siitä mitään tullut ja tyttöystäväkin odotti Sambiassa.

Kanembwa ja Heikki käsittelevät sieninäytteitään SYKEN luontoväen kahvipöydässä. Kuva: Terhi Rytteri.

Kuustäplähietamehiläinen löytyi pitkän tauon jälkeen – pistiäistyöryhmän kuulumisia

REIMA LEINONEN, KAINUUN ELY-KESKUS

Pistiäistyöryhmä on toiminut vuonna 2014 samassa kokoonpanossa kuin edellisenä vuonna. Työskentely on jatkunut kahdessa jaoksessa, joita ovat myrkkypistiäis-/sahapistiäisjaos ja kätköpistiäisjaos. Lajisuojelelun toimintaohjelmassa olemme osallistuneet asiantuntijoina priorisointineuvotteluihin ELY-keskuksissa. Vuoden 2014 aikana on neuvotteluja käyty Pirkanmaalla ja Lapissa. Lisäksi vuoden aikana on siirretty uhanalaisten pistiäisten tietoja työryhmän omasta tietokannasta Herttaan. Tulevina vuosina priorisointineuvotteluissa sovittuja esiintymiä tarkistetaan tietyin välein ja etsitään myös uusia esiintymiä.

Työryhmän kesäretki 2014 suuntautui Kristiinankaupungin maisemiin, jossa majoitimme Kiilin kotiseutumuseon alueella. Paikallistuntemusta saimme Niclas Fritzeniltä ja Ika Österbladilta, josta lämmin kiitos heille. Kävimme retkeilemässä mm. Karijoella Santaheinin montussa ja Susiluolalla sekä Kristiinankaupungin Tiilitehtaanmäellä ja Pohjoislahdenrannassa. Lisäksi haavimme Kiilin kotiseutumuseon pihapiiriissä.

Pistiäistyöryhmä on jatkanut esiintymätarkistuksia sekä keinopesätutkimuksia Kaakkois-Suomessa, länsirannikolla, Itä-Lapissa ja Tunturi-Lapissa. Mikkelin Tuskun alueella työryhmä teki Juha Pöyryn vetämänä ruusuruoholla elävien hyönteisten kartoituksen. Muissa esiintymäkartoituksissa löytyivät mm. äärimmäisen uhanalainen (CR) kuustäplähietamehiläinen (*Lasioglossum sexnotatum*) sekä hävinneeksi luokiteltu (RE) ketosäihkykultiaainen (*Cleptes nitidulus*) Parikkalasta (ks. Juho Paukkusen juttu) ja äärimmäisen uhanalainen (CR) isosorjoampiainen (*Symmorphus murarius*) yllättäen Kajaanista.

Pistiäisretkeläiset Tiilitehtaanmäellä saalista tutkimassa. Kuva: Ilkka Teräs

Rimakeinopesiä pistiäisille oli mm. Lappeenrannan Kuurmanpohjassa kesällä 2014. Lähes kaikki kolot olivat asuttuja ja pesät ovat nyt talvehtimassa. Kuva: Reima Leinonen.

Santaheinin montun rinteissä kerättiin näytteitä. Kuva Ilkka Teräs.

Pistiäiskirjan teko on aloitettu ja se on saanut myös rahoitusta. Suomelle uusia lajeja tulee edelleen runsaasti ”pikkukätköpistiäisten” osalta. Vuonna 2014 niitä kertyi Martti Koposen mikroskopoinnin tuloksena 71 lajia. Martti on myös Veli Vikbergin kanssa julkaissut luettelot Suomen loikkakiilupistiäisistä (Eupelmidae) ja epelikiilupistiäisistä (Aphelinidae). Työryhmämme on lisäksi osallistunut FinBOL-hankkeeseen, jossa saatiin viivakoodattua yli tuhat pistiäislajia. Tulevaa uhanalaisarviointia ajatellen työryhmämme suunnittelee pohjoismaisen seminaarin järjestämistä Suomessa parin vuoden päästä.

Ilkka Teräs kertomassa pölyttäjien ahdingosta Tampereen Viherpäivien kuulijoille helmikuussa 2015. Viherrakentajat saivat hyviä vinkkejä siitä, miten pölyttäjiä voisi auttaa viherrakentamisen yhteydessä. Ilkka suositteli mm. pajukoiden, avo-ojen ja vanhojen hirsirakenteiden säilyttämistä ja kotojen ja piennarniittyjen niittämistä vasta loppukesästä. Kuva: Terhi Ryttäri

Kävimme tutustumassa Karijoen Susiluolaan, tosin vain aidan takaa. Paikalta etsittiin Nicken vasta kuvaamaa ahmaspistiäisiin kuuluvaa hiidenkätäkää. Kuva: Ilkka Teräs.

Ketosäihkykultiainen palasi Suomen lajistoon

JUHO PAUKKUNEN, LUONNONTIETEELLINEN KESKUSMUSEO LUOMUS

Viime heinäkuun alkupuolella löysin Parikkalan Melkoniemestä hiekkapohjaiselta kedolta erikoisen näköisen kultapistiäisen, joka lähemmin tutkittuna osoittautui ketosäihkykultiaiseksi (*Cleptes nitidulus*).

Lajista on vain kaksi aiempaa havaintoa Suomen nykyrajojen sisällä. Ensimmäinen niistä on F. W. Mäklinin löytö 1850-luvulta Taipalsaarelta ja toinen Wolter Hellénin keräys Parikkalasta vuodelta 1942. Lisäksi Karjalan Kannakselta on pari havaintoa 1920-luvulta. Koska edellisistä löydöistä oli kulunut jo useita vuosikymmeniä, laji luokiteltiin Suomesta hävinneeksi viimeisimmässä uhanalaisuusarvioinnissa.

Nyt vaikuttaa siltä, että se on todennäköisesti elänyt meillä kaiken aikaa, mutta vaikeasti havaittavana vain onnistunut pysymään piilossa tutkijoilta ja hyönteisharrastajilta. Säihkykultiaiset poikkeavat rakenteeltaan ja elintavoiltaan huomattavasti muista kultapistiäisistä. Esimerkiksi takaruumiin liereän muodon vuoksi ne eivät kykene kiertymään rullalle puolustusasentoon muiden kultapistiäisten tavoin. Toukkavaiheessa säihkykultiaiset elävät sahapistiäisten koteloiden loisina. Suomesta tunnetaan myös toinen laji, tarhasäihkykultiainen (*Cleptes pallipes*), joka on levinnyt laajemmin maan eteläosiin.

Ketosäihkykultiainen (*Cleptes nitidulus*). Vasemmalla naaras, oikealla koiras. Kuvat: Ika Österblad

Suomesta löytyi uusi perhosheimo – perhostensuojelutoimikunnan kuulumisia

REIMA LEINONEN, KAINUUN ELY-KESKUS

Perhostensuojelutoimikunta on toiminut vuonna 2014 vakiintuneessa kokoonpanossa. Lajisuojelun toimintaohjelma on jatkunut priorisointineuvotteluilla ELY-keskuksissa ja olemme osallistuneet asiantuntijoina niihin. Vuoden 2014 aikana on neuvotteluja käyty Pirkanmaalla ja Lapissa. Näiden priorisointineuvottelujen jälkeen olemme seuraavana kesänä selvittäneet niissä nousseiden lajien esiintymiä. Lisäksi vuoden aikana on siirretty uhanalaisten perhosten tietoja Virtala-tietokannasta Herttaan. Tulevina vuosina priorisointineuvotteluissa sovittuja esiintymiä tarkistetaan edelleen tietyin välein ja etsitään myös uusia esiintymiä. Perhostensuojelutoimikunta on ollut mukana myös tunturiperhosseurannassa.

Perhostensuojelutoimikunta teki vuoden aikana yhteensä kuusi esiintymäselvitystä uhanalaisista tai silmälläpidettävistä lajeista. Näiden yhteydessä löytyi Kuusamosta Rukan alueelta jäkkäräverkkokoin (*Digitivalva reticulata*) esiintymä pitkän tauon jälkeen. [Ylen uutinen jäkkäräverkkokoin paluusta](#)

Jännittävin perhosuutinen on, että Suomesta on löytynyt kokonaan uusi perhosheimo, nimittäin ”valeritarit” (Uraniidae). Heimon ainoa edustaja maassamme on ”idänvaleritari” (*Eversmannia exornata*). Tämä laji tavattiin 1990-luvun puolivälissä ensi kerran Euroopasta, Venäjältä Marin tasavallan alueelta. 2000-luvun alussa se suurena yllätyksenä todettiin Itä-Latviasta. Pian tämän jälkeen laji runsastui itäisessä Latviassa ja vuonna 2007 se löytyi ensi kerran Kaakkois-Virosta, jossa se alkoi myös säännöllisesti esiintyä. Seitsemän vuotta myöhemmin, vuonna 2014, tämä ”idän ihme” ehti kaakkosimpaan Suomeen. Kaikkiaan vuonna 2014 Suomesta on havaittu ainakin seitsemän maalle uutta lajia.

Eversmannia exornata f (19 mm), Finland, ELY-Vuolahu 671-63, 12.7.2014, Ant & Arto Toivonen.jpg

Uusi laji *Eversmannia exornata* odottaa vielä suomenkielistä nimeä, samoin kuin sen heimo Uraniidae. Ehdotamme heimon nimeksi ”valeritarit” ja tämä *exornata* voisi sitten olla ”idänvaleritari”. Kuva: Pertti Pakkanen.

[Ylen uutinen uudesta perhosheimosta](#)

Sienityöryhmän satoa syksyisestä Jyväskylästä

TEA VON BONSDORFF-SALMINEN, LUONNONTIETEELLINEN KESKUSMUSEO LUOMUS

Vuotuinen sienten kartoitusretkeily on tärkeä kohtaamispaikka niin alan tutkijoille, harrastajille, kuin myös opiskelijoille. Sienityöryhmä retkeilee syksyisin kartoittamassa noin viiden päivän ajan, yleensä alueella, jolta ei juuri ole aiemmin kerätty näytteitä luonnontieteellisiin museoihin, eli nk. ”valkoisella alueella”. Näiltä retkeilyiltä on moni saanut innostuksen sieniä koskevaan opinnäyte- tai väitöskirjatyöhön tai esim. julkaisuun, jossa kerrotaan uhanalaisten lajien uusista esiintymistä tai Suomelle uusista sienilajeista.

Turun yliopiston kasvimuseo pyrkii joka toinen vuosi järjestämään kaikkien yliopistojen yhteisen sienituntemuksen jatkokurssin. Koska tämä kurssi on ollut Sienityöryhmän kotelosieniekspertin, Seppo Huhtisen vastuulla, olemme ottaneet kaiken hyödyn irti ja liittäneet joitakin kertoja työryhmäretkeilyn ja jatkosienituntemuskurssin yhteen, samaan paikkaan. Hyöty on molemminpuolinen, kun sieninäytteiden kerääjiä on paljon, käytyjä kohteita haravoidaan enemmän ja paikalla on laadukas määräysoppaita ja monografioita pursuava sienikirjasto à la Huhtinen & Turun kasvimuseo. Monen monta kertaa kurssilaisen kädessä on ollut suurharvinaisuus, jonka Kytövuoren Ilkka on nopeasti kaapannut parempaan talteen. Kymmenet silmäparit näkevät enemmän kuin harvat.

Seppo Huhtinen demooa innostuneille opiskelijoille. Kuva: Hanna Tuovila

Majapaikasta, joka on usein leirikeskus, valjastetaan suurin sali laboratorioksi. Kerran sieninäyttely on ollut jopa kirkkosalissa! Yksi osa salista varataan valomikroskoopille ja kirjastolle, loput laajalle sieninäyttelylle. Vanhemmat opiskelijat, nk. maskotit, auttavat opiskelijoita vaikeissakin määrittelyissä ja opiskelijoidenkin sienikoreja nuohotaan uhanalaisten ja harvinaisten sienilöytöjen toivossa. Saunassa jaetaan iltaisin jalostunutta sienikulttuuria. Huhtinen järjestää perinteiden mukaan yöisienisuunnistuskilpailun. Sienihypeä on ilmassa!

Sienigurun työpöytä. Kuva: Outi Laakso

Viime syksynä Sienityöryhmä suuntasi vieraiseen Jyväskylän Vesalaan ja lähialueille inventoimaan. Retkeilylle osallistuivat sihteerin lisäksi Veli Haikonen, Paavo Höjjer, Marjut Järvinen, Jarkko Korhonen, Lasse Kosonen, Mauri ja Hilikka Lahti, Esteri Ohenoja, Kaisa Junninen, Juhani Ruotsalainen, Tapio Kekki, Mika Toivonen, Tarja Siuvatti, Unto Säderholm, Mika Toivonen ja Panu Halme.

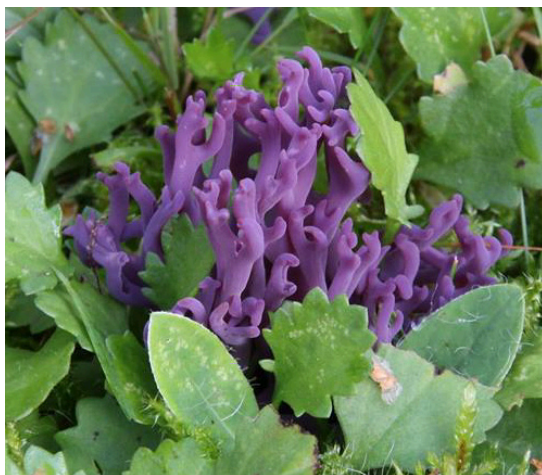
Syventävän lajintuntemuksen kurssin opetus oli alkanut Vesalan kurssikeskuksessa jo joitakin päiviä aiemmin. Opettajina kurssilla olivat Seppo Huhtinen, Hanna Tuovila ja Ilkka Kytövuori. Sienisatolanne vaihteli paikallisesti hyvin paljon pienelläkin alueella. Vaikka sienisato oli parhaimmillaan vain hyvä, löytyi retkeilyltä paljon harvinaisia ja uhanalaisia sieniä.

Kartoituskohteet

Olimme saaneet taustatietoa Jyväskylän seudun hienoista kohteista mm. ely-keskuksesta ja Panu Halmeelta, joten kohteita riitti niin kurssilaisille kuin työryhmäläisille. Kuusimäen vanhojen metsien suojelualue Muuramessa oli koettava, koska se on yksi Panun tärkeistä tutkimuskohteista, josta olimme kuulleet paljon. Alueella tiedettiin kasvavan paljon sieniharvinaisuuksia, kuten esimerkiksi peikonmaljaa (*Ionomidotis irregularis*, CR), paksukuorikäpää (*Rigidoporus crocatus*, EN) ja talvihiipoa (*Mycena tintinabulum*, VU). UNESCO:n maailmanperintökohteen, Petäjaveden vanhan kirkon pihamaa (kuva 3) yllätti sieniharvinaisuuksineen. Vanhat hautausmaat ovat usein erinomaisia sienikohteita. Paahteiselta niityltä löytyi Suomen kolmas tuhruvalhakan (*Porpoloma metapodium*, EN) esiintymä. Risto Tuomikoski on kerännyt lajin Kolin kansallispuistosta joskus 1950-luvun alussa, ja ainoa tunnettu ”nykyesiintymä” sijaitsi ennen Petäjaveden löytöä Sipoonkorven kansallispuistossa. Tuhruvalhaka ei kasvanut turhassa joukossa, vaan sen seurana oli useita niittyjen ja ketojen harvinaisuuksia mm. savuvahakas (*Camarophyllopsis schulzeri*, NT), violettihaarakas (*Clavaria zollingeri*) ja savuhaarakas (*Clavaria fumosa*).

Erittäin uhanalainen tuhruvalhaka (*Porpoloma metapodium*) muistuttaa nimeään. Kuva: Lasse Kosonen

Viehättävä violettihaarakas (*Clavaria zollingeri*). Kuva: Tea von Bonsdorff-Salminen

Oittilan jalavalehdossa Korpilahdella laidunsi lampaita hienossa lehdossa. Aidan tuolla puolen puronvarren läheisyydessä lymysi joukko sieniharvinaisuuksia, kuten synkkäjäväslakki (*Dermoloma pseudocuneifolium* s.lato, VU), verihelttajauhikas (*Melanophyllum haematospermum*), viiruostevinokas (*Crepidotus applanatus*, NT) ja liilarusokas (*Entoloma dichroum*, NE).

Hieno valkoselkätikkametsäkohde Luhangan Kuruvuoren etelä-kaakkoispuolella oli aivan upea paikka myös sienistöltään. Arvokkaiden metsien indikaattorisieniä löytyi läjäpäin: harmaatorvisieni (*Craterellus undulatus*), kesiukonsieni (*Lepiota setulosa*), sananjalkanahikas (*Rhizomarasmus undatus*). Paikka tunnetaan silkkiorakkaan (*Mycorrhaphium pusillum*) Suomen ja koko Pohjois-Euroopan ainoana tunnettuna kasvupaikkana. Meillä oli tuuria, sillä saimme nähdä lajin! Suomelle uusi laji *Hydropus marginellus*, löytyi kurssilaisen keräämänä, Kytövuoren määrittämänä.

Harjun tila Hartolassa tarjosi hienon perinneympäristön retkeilylle. Alueella on niin niittyjä kuin hakamaitakin. Sienisato oli alueella melko huono, mutta kartutimme tilan lajistotietoihin mm. vihervalmuskan (*Tricholoma viridilutescens*), ketokielen (*Geoglossum umbratile*) ja viherkielen (*Microglossum viride*).

Sienityöryhmäläiset ja kurssilaiset Muuramen Kuusimäessä. Kuva: Tea von Bonsdorff-Salminen.

Sienikartoituksia Lapissa

LOTTA SUNDSTRÖM, METSÄHALLITUS

Metsähallituksen Lapin luontopalveluissa kartoitettiin vuonna 2014 ensimmäistä kertaa muita sieniä kuin kääpiä. Pääpaino oli kiireellisesti suojeltavien lajien kartoitustöillä. Kiireellisesti suojeltavista lajeista tiedetään Lapissa valtionmailla kasvavan kolmea lajia: helttasiiniin kuuluvia tuhathelttia (*Baeospora myriadohylla*, EN) ja suohytyvinokasta (*Hohenbuehelia longipes*, CR) sekä kuspieniin kuuluvaa lettotuhkeloa (*Bovista paludosa*, VU).

Kartoituksen tavoitteena oli käydä läpi kiireellisesti suojeltujen lajien tunnetut esiintymät ja etsiä lajeille uusia havaintopaikkoja. Tuhathelttia on pohjoinen laji, joka kasvaa märällä, usein kaljulla lahoppuulla puron päällä tai puron välittömässä läheisyydessä luonnontilaisissa korvissa. Useimmiten puro on lähdepuro. Tuhathelttiaa oli havaittu aiemmin Lapista valtion mailta mm. Luostolta Sodankylästä (useampi esiintymä) ja Pyhäntururin läheltä Isokurunojalta (Pelkosenniemi). Kartoituksissani löysin Luostolta tuhathelttia kolme esiintymää ja Isokurunojalta kaksi esiintymää, joista toinen oli vanha havainto ja toinen uusi.

Suohytyvinokas on kaikkialla maailmassa hyvin harvinainen laji. Suomesta laji on löytynyt kahdelta eri paikalta Kittilästä. Laji on harvinaisuutensa takia huonosti tunnettu ja sillä on ilmeisesti myös pitkä esiintymiskausi: Suomen havainnot on tehty kesä- ja syyskuussa. Syksyn kartoituksissa tämä superharvinaisuus ei tullut vastaan.

Lettotuhkelo kasvaa avoimilla varsinaisilla letoilla. Laji tuntuu suosivan mahdollisimman kalkkipitoista maaperää. Lapissa lettotuhkeloa on löytynyt Tervolan ja Tornion parhaimmilla letoilta. Kartoituksissa löysin lettotuhkelolle uusia havaintopaikkoja Tervolan Marmorilouhokselta ja Ruuttulammen suojelualueelta. Ainakin yksi lettotuhkelon vanha havaintopaikka Tervolan Auringonkorvessa oli tuhoutunut ojitusten takia, mutta muilta vanhoilta havaintopaikoilta lajia löytyi runsaasti.

Isolimalkki (*Limacella guttata*), Rovaniemi, Pisavaaran luonnonpuisto 18.9.2014. Kuva: Lotta Sundström

Kiireellisesti suojeltavien sienten kartoitusten yhteydessä kartoitin myös muita harvinaisia tai uhanalaisia helttasienilajeja. Kävin myös sienistöllisesti mielenkiintoisilla tai vähän tutkituilla paikoilla, kuten Pisavaaran luonnonpuistossa (Rovaniemi/Tervola), Runkauksen luonnonpuistossa (Tervola/Simo), Mellakosken soidensuojelualueella (Ylitornio), Romppaiden suojelualueella (Ylitornio), Narkauksen Kalkki- maalla (Rovaniemi) ja Iso-Mustavaaran lehtojensuojelualueella (Kittilä).

Löysin kartoituksissani useita uhanalaisia tai muuten huomionarvoisia lajeja: *Agrocybe elatella* (NT), *Bolbitius reticulatus* (NT), *Cortinarius caesiocinctus* (NT), *Entoloma mougeotii* var. *fuscomarginatum* (VU), *Hygrophorus gliocyclus* (NT), *Limacella guttata* (NT), *Pholiota lundbergii* (DD), *Pluteus umbrosus* (VU), *Psathyrella jacobsonii* (NT). Monia näitä lajeja löytyi useammasta kuin yhdestä paikasta.

Peräpohjolan ja Kittilän Lapin eliömaakunnille uusia lajeja löytyi yhteensä 24 kappaletta. Tämä kertoo siitä, että Lapissa sienilajistoa ei ole vielä kovin paljoa tutkittu. Löysin myös viisi aiemmin arvioimatta jätettyä lajia (luokka NE): *Pholiotina teneroides*, *Psathyrella fibrillosa*, *Psathyrella lutensis*, *Psathyrella larga* ja *Coprinopsis pannucioides*. Ylitornion Mellakoskelta löysin Suomelle uuden lajin: *Entoloma xanthochroum*. Lajista on löytöjä jonkun verran mm. Ruotsista ja Norjasta, joten se tuskin on Suomessakaan kovin harvinainen, mutta vähän kerätty. Määritin suurimman osan aineistostani itse, mutta vaikeimpien lajien kanssa (mm. seitkit, *Cortinarius* ja harrakkaat, *Psathyrella*) sain apua muilta asiantuntijoilta. Lapin sienilajiston tutkiminen oli erittäin mielenkiintoista ja palkitsevaa, sillä hyviä löytöjä tuli paljon.

Tuhathelttia (*Baeospora myriadohylla*), Sodankylä, Luosto 11.9.2014. Kuva: Lotta Sundström

Mahtava lettotuhkelosyky 2014

ESTERI OHENOJA, OULUN YLIOPISTO, KASVIMUSEO

Soiden pieni kupusieni, lettotuhkelo (*Bovista paludosa*), kuuluu oikeastaan maamuniin. Se on puhtaanvalkoinen, mutta tummuu kypsyessään harmaan ruskeh-tavaksi. Se näkyy hyvin maastossa ollessaan nuori ja valkoinen (kuva 1), mutta sen mikroskooppinen määrittäminen onnistuu vasta kun itiöitä on kehittynyt, eli kunnon näytteeksi kannattaa etsiä kypsiä itiöemiä. Jopa ylivuotinenkin itiöemä voidaan määrittää, joskin kasvuaikaa voi vain arvailla.

Lettotuhkelo on monien muiden sienten tapaan oikukas, ja sitä ei joka vuosi näe olenkaan. Viime vuosi 2014 oli poikkeuksellinen, ja sientä löytyi paitsi aikaisemmin tunnetuilta kohdilta myös useilta uusilta paikoilta. Lajilla oli hyvä satovuosi, vaikka yhtenä syynä löytöjen suureen määrään oli tehostettu etsintä. Muun muassa Lotta Sundström ja Mari Kekäläinen pitivät Lapissa lajia erityisesti silmällä ja hyvin tuloksin.

Ulla Ahola puolestaan liikkui Koillismaalla ja Oulun Pohjanmaalla. Laji on levinneisyydeltään pohjoispainotteinen. Eteläisimpiä paikkoja on Karkkilan Iilampi, mistä sitä on löytynyt vuosina 2002 ja 2003. Heinijängän – Karhuaavan - Karhakkamaanjängän seutu Tervolassa näyttää olevan lajin vahvimpia alueita.

Karhakkamaanjängällä lettotuhkeloa oli viitisenkymmentä itiöemää 24.8.2014. Kuva: Esteri Ohenoja

Lettotuhkelo on luokiteltu vaarantuneeksi (VU) lajiksi, ja se on myös erityisesti suojeltava. Koska sen kasvupaikat ovat lähes aina rehevillä soilla, puronvarsissa tai läheteiköissä, ne ovat aika usein suojelualueilla. Kuitenkin muutamat kasvupaikat ovat muuttuneet tai tuhoutuneet jopa suojelukohteissa. Kainuussa Paltamossa majavan patonosti lammen vedenpinnan niin, että rantaletto, jolla kasvoi mm. lettotuhkeloa, jäi kokonaan veden alle. Tapahtumaa ei heti huomattu, joten leton eliöstö varmaan ehti hävitä perusteellisesti.

Kainuussa myös Pahalammen suojelualue on ihmisen toimesta alkanut umpeutua ja lettopinta kutistua olemattomiin, eikä lettotuhkelolla ole enää sopivaa kasvutilaa. Kiimingin Vehmaansuolla parikymmentä vuotta sitten tehdyn ojituksen jälkeen tuhkelo ei ole näkynyt, ja myös imelärisakasta (*Inocybe godeyi*, CR) on etsitty turhaan. Kiimingin pari muutakin tuhkelpaikkaa on kokenut muutoksia, joten lajin edustus on tällä hetkellä aika heikko Kiimingissä. Myös Tornion Tuohimaanjängällä ja Harjuimaanjängällä ja Tervolan Sihtuunassa on ollut ojituksia eikä sientä ole enää nähty.

Lettotuhkeloa on voitu löytää viime syksynä muualtakin, ja tietoja on Hertassa ehkä enemmänkin. Kasvimuseollamme, joka on viime vuosikymmenien aikana tuottanut suuret määrät tietoja Herttaan, ei ole ollut mahdollisuutta päästä näkemään, mitä kaikkea siellä on. Heidi Kaipainen-Väre on kyllä kiittävästi listannut meille aina yhtä ja toista tarpeellista, mutta kun pitää saada tietoja nopeasti ja monista lajeista ja paikoista, tehtävä käy kaikille osapuolille työlääksi. Omat tiedot kirjaamme edelleen uhanalaiskortteille, koska siten pystymme hallitsemaan ja hyödyntämään ainakin niitä. Toivomme, että saamme mahdollisimman pian käyttöoikeuden Herttaan nyt, kun tekniset ongelmat on ratkaistu.

Lettotuhkelo Kiimingin kalkkialueella Raivion lähteen laskupuron varressa (3.8.2013). Nähty lähes vuosittain. Kuva: Esteri Ohenoja

Jymykorri sähkökalastajien haaviin Sodankylässä

JUKKA SALMELA, METSÄHALLITUS, LAPIN LUONTOPALVELUT

Aamulla mietin, pakkaanko pipon mukaan. On kesäkuun 16. päivä, ja pirun kylmä. Öisin lämpötilat ovat laskeneet lähelle nollaa ja päivisin on usein jääty 10 asteen alapuolelle. Poimin palelevan eräpuolen suunnittelijan Jyrki Sattan kyytiin Pilkkeen parkkipaikalta ja suuntaamme kohti pohjoista. Sodankylän ja Inarin rajoilla tapaamme Ivalosta tulleet Jarmo Huhtamellan ja Olli Temisevän. Metsäautotien päässä puramme kampeet, joihin kuuluvat muiden muassa sähkökalastusvälineet. Päivä on yllättävän lämmin, pipoa ei onneksi tarvitse.

Retkemme tarkoituksena on pyydystää eräästä purosta kaloja ja tarkastella onko niiden kiduksissa jokihelmsimpukan toukkia. Jokihelmsimpukan eli raakun elinkierto kuuluu noin kymmenen kuukauden mittainen loisivaihe taimenen tai lohen kiduksissa. Tässä purossa on raakkuja, mutta ei tiedetä lisääntyvätkö ne. Purossa on

Metsähallituksen eräprosessin kalamiehet Jyrki Satta ja Jarmo Huhtamella sähköttämässä. Kuva: Jukka Salmela

myös vieraslajia, 1970-luvulla läheiseen järveen istutettua puronieriää. Jouni Taskisen tutkimusryhmän tulosten perusteella olen melko varma, että raakun toukkia ei ole puronieriän kiduksissa, mutta tämäkin asia on hyvä varmistaa. Koska puronieriä on vahva kilpailija, joka voi latvavesillä syrjäyttää paikallisen taimenen, on puronieriä haitallinen myös raakulle. Tällä kalastusreissulla puronieriöiden kohtalo on karu: saaliiksi tulleelta kalalta henki pois ja kankaalle bakteerien ruuaksi.

Purossa on runsaasti koreita kutuasuisia mutuja. Mutukoiraat ovat lähes kokonaan mustia, oranssit täplät värittävät vatsaa. Haaviin päätyy taimenia, useilla raakuntoukkia kiduksissaan. Toukat ovat tähän aikaan vuodesta silminnähtäviä vaaleita pisteitä, jotka erottuvat helposti kidusten punaiselta pinnalta. Yhdelläkään puronieriällä ei raakuntoukkia ole.

Kutuasuinen mutukoira (yläkuva) ja puronieriä (alakuva). Puronieriä on peräisin Pohjois-Amerikasta. Sitä tavataan istutusten jäljiltä mm. Ijoen, Kemijoen ja Luttojoen vesistöissä. Kuvat: Jukka Salmela

Mutta on siellä muitakin eläimiä kuin kaloja. Satta ojentaa haavin minulle ja huomaan suurimman koskikorenon toukan jonka olen koskaan nähnyt. *Isoperlat* ja *Diurat* tuntavat tämän rinnalla vaivaisille ilmestyksille. Haavissa on täysikasvuinen jymykorri, *Dinocras cephalotes*. ”Kainalokarvat” eli lonkkien tyvillä olevat vaaleat kidustupsut erottuvat hyvin, tätä ei sokea Reettakaan voi sekoittaa mihinkään toiseen koskikorentolajiin. Otan korrin mukaani ja varmistan määriksen toimistolla. En muistanutkaan, miten harvinainen laji on kyseessä. Erkinaron veljesten (Heikki & Jaakko) julkaisussa (*Ent. Fennica* 2003) laji mainitaan vain Kietsimäjoen ja Inarinjoen yhtymäkohdasta, eli virtavedestä Suomen ja Norjan rajalla. Erkinarotkin tämän lajin havaitsivat ensimmäisen kerran sähkökalastamalla ja yrittivät myöhemmin etsiä lajia muualtakin Inarin Lapista, vailla menestystä. Jymykorri on levinneisyydeltään länsieurooppalainen laji, jota ei ole tavattu Venäjältä; havaintoni on siis paitsi Suomen myös koko Euroopan itäisin. Ja mikä mielenkiintoista, tämä puro, jolta jymykorin sähkötimme, kuuluu vesistöön joka laskee Venäjän puolelle Tuulomajokeen.

Koska jymykorri on silmiinpistävän suuri ja muidenkin kuin hyönteishemmojen havaittavissa, olisi luultavaa että lajista olisi paljon havaintoja, jos se olisi yleinen. Näin ei kuitenkaan ole, vaan laji on harvinainen. On mahdollista, että laji suosii suvantojen tai järvien alapuolisia luusuakoskia. Jymykorri on vuoden 2010 Punaisessa kirjassa luokiteltu vaarantuneeksi (VU). Lajin statuksen pudottamiselle ei mielestäni ole tarvetta, vaikka levinneisyysalue tämän yhden uuden havainnon perusteella laajenikin itään. Jymykorin paikalliset populaatiot voivat olla pieniä ja populaatioiden väliset etäisyydet voivat Suomessa levinneisyyden rajoilla olla suuria. Sähkökalastajien, perhokalastajien ja muiden virtavesistä kiinnostuneiden kannattaakin pitää jymykorri mielessä pohjoisilla vesillä kahlatessa.

Harvinainen jymykorri (*Dinocras cephalotes*), Fennoskandian suurin koskikorento. Kuva: Jukka Salmela

Näytteenotto on tarpeellista sammalkartoituksissa

RIIKKA JUUTINEN JA KIMMO SYRJÄNEN, SAMMALTYÖRYHMÄ

Vuodesta 2012 alkaen käydyissä alueellisissa lajisuojelupalaverissa on noussut esille muutamia toistuvia teemoja, joista yksi liittyy näytteiden keräämiseen ja tallettamiseen. Sammalista ja muista vaikeasti tunnistettavista lajiryhmistä on yleensä välttämätöntä kerätä näyte lajinmäärityksen mikroskooppista varmistamista varten. Nämä näytteet on myös tallennettava pysyvästi, jotta niihin on mahdollista myöhemmin palata. Luonnontieteellisten museoiden kokoelmiin talletetut näytteet toimivat havaintojen todisteina. Museonäytteet ovat samalla tieteellisen tutkimuksen välineitä ja merkittävä osa luonnontieteellisten museoiden pääomaa. Näytteet ovat keskeisiä myös uhanalaisuuden arvioinnissa ja lajien levinneisyyden dokumentoinnissa. Näytteiden toimittaminen luonnontieteellisille museoille tulisi olla osa ympäristöhallinnon ja museoiden sujuvaa yhteistyötä.

Hyvät käytännöt lajihavaintojen dokumentoinnissa lisäävät kartoitustyön uskottavuutta ja parantavat tiedon luotettavuutta. Uhanalaisten, ja etenkin erityisesti suojeltavien ja direktiivilajien havainnoilla saattaa olla käytännön vaikutuksia kaavoitukseen tai muuhun maankäytön suunnitteluun. Näissä tilanteissa on maanomistajan oikeusturvan kannalta erittäin tärkeää, että määritykset ovat luotettavia ja tarvittaessa varmistettavissa julkisissa kokoelmissa. Asiaan kiinnitettiin huomiota myös SYKEssä valmisteltaessa ehdotusta lajisuojelun toimintaohjelmaa varten.

Lajitietoa käyttävien tahojen voi olla jälkikäteen mahdotonta arvioida, mikä näytteenoton havainto kenenkin tekemänä on luotettava. Määritysvirheitä voi sattua - ja sattuu - kenelle tahansa, lisäksi taksonomia tai määrityksessä käytetyt tuntomerkit voivat muuttua. Sammalryhmä suosittelee, että valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaisten sammalten havaintopaikoilta kerätään systemaattisesti aina todistenäytteet. Näytteet talletetaan Helsingin (H), Turun (TUR), Kuopion (KUO), Jyväskylän (JYV) tai Oulun (OULU) luonnontieteellisen museon kokoelmiin. Museosta annetaan kysytessä lisätietoja näytteiden toimittamisesta. Tieto uhanalaisen lajin näytteen säilytyspaikasta on tulee aina toimittaa myös Hertta Eliölajit -järjestelmään.

Lähtökohtaisesti näytteenoton sammalhavainto on epäilyttävä ja sen hylkäämistä tulee aina harkita

Vanhoille näytteenotomille esim. kirjallisuuteen pohjautuville havainnoille ei usein ole enää mitään tehtävissä. Yksityiskokoelmien näytteet saattavat ajan myötä hautautua kotien ja toimistojen ullakoille ja varastojen pahuilakoihin, josta jälkipolvi kiikuttaa ne tilaisuuden tullen kaatopaikalle. Hälytyskellojen tulisi soida aina kun ollaan tallentamassa uutta näytteenotonta aineistoa Herttaan. Havaintojen tekijöiltä voi jälkikäteen yrittää tiedustella näytteistä ja tarvittaessa tulee ottaa yhteyttä lajiryhmän asiantuntiji-

jaan havainnon luotettavuuden arvioimiseksi. Yhä useampi konsultti kokoaa luontoselvitysten yhteydessä tietoja myös sammalista, mutta vain osa kerää näytteitä ja toimittaa ne julkisiin kokoelmiin. Näytteiden puuttuessa havaintojen luotettavuutta ei ole helppo arvioida – on selvää, että osa Herttaan tallennetuista näytteettömistä sammalhavainnoista on virheellisiä.

Esimerkiksi ELY-keskuksissa ja Metsähallituksessa työsopimuksia ja toimeksiantoja laadittaessa tulee aiempaa selkeämmin huomioida näytteiden käsittely ja museoon toimittaminen osaksi toimintakulttuuria ja sopimusehtoja.

Näytteenotto on osittain luvanvaraista

Näytteitä kerätessä on hyvä muistaa, että rauhoitettujen ja direktiivilajien kerääminen vaatii aina luvan ELY-keskukselta. Suojelualueilla luvan muiden kuin direktiivilajien näytteenottoon antaa maanomistaja.

Kerää harkiten ja tee muistiinpanoja

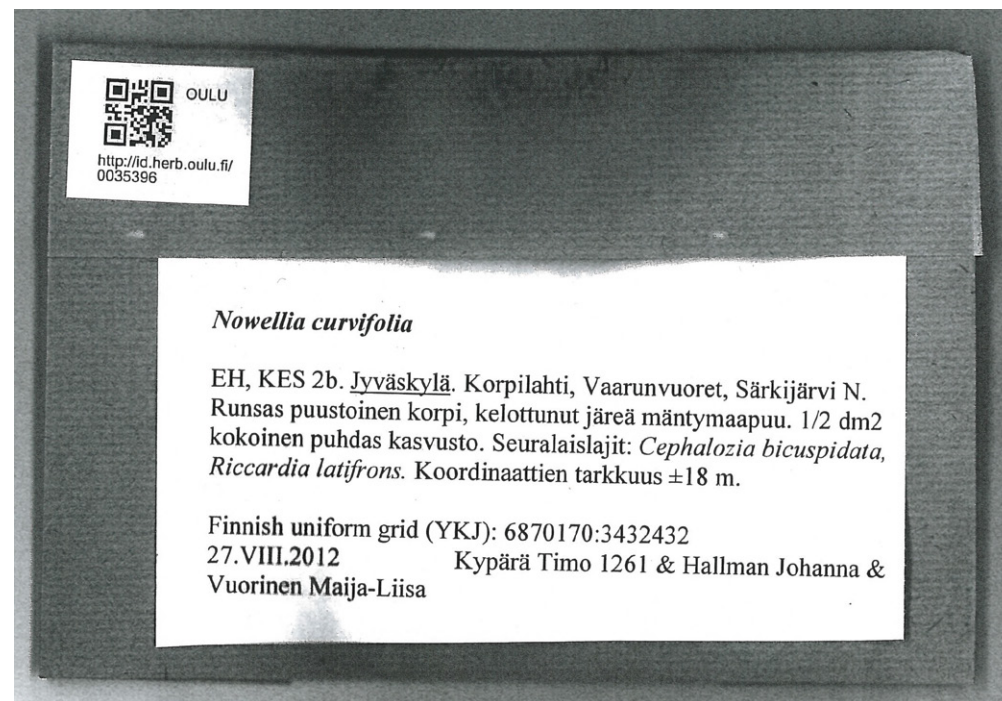
Tieteellisen museonäytteen keruu ja etiketointi tulisi olla osa jokaisen biologin ja luontokartoittajan ammattitaitoa. Ympäristöhallinnon asiantuntijoillakin on tässä suhteessa vielä parannettavaa. Eri eliöryhmillä on toki omat keruutekniikkaansa ja vakiintuneet toimintatavat näytteiden käsittelyssä. Sammalten keruu on hyvin helppoa, koska näytteitä ei tarvitse juurikaan käsitellä. Keruutiedot, kuten keruunumero, päivämäärä, kasvupaikan sijainti ja elinympäristön kuvaus, havainnot lajin runsaudesta ja kasvustojen laajuudesta, arvio suojele- tai hoitotarpeesta, seuralaislajit ja tärkeimpänä mahdollisimman tarkka gps-koordinaatti, on paras kirjata ylös paikan päällä. Näytepusseina sammalilla ovat parhaita erikokoiset paperipussit. On mielekkäintä kerätä kukin näyte omaan pussiinsa. Näytteen voi antaa kuivua keruupussissa sopivan ilmavassa ja kuivassa ympäristössä, tällöin se myös litistyy riittävästi museokuoreen säilömistä varten.

Näytteeseen kannattaa ottaa riittävästi materiaalia, eli kasvustoa noin neliösentistä puoleen neliödesimetriin. Museonäytteen on tarkoitus toimia tieteellisessä tutkimuksessa useiden vuosikymmenten tai vuosisatojen ajan. Aiemmin tuntemattomista esiintymistä tulee aina kerätä näyte, mutta tarkassa seurannassa olevilla esiintymillä ole aina mielekästä. Näytteenotolla ei saa koskaan vaarantaa esiintymän säilymistä. Jos määrittäminen on tarpeellista varmistaa tiiviissä seurannassa olevilla esiintymillä niin useimmiten riittää yhden tai kahden verson pieni näyte, jonka ottaminen ei vaikuta esiintymään.

Kokoelmanäytteinä tunnistamiseen tarkoitettujen mikronäytteiden ei kuitenkaan ole hyviä, koska ne ovat silppuna jo muutaman preparointikerran jälkeen. Hyvin pienikokoisista näytteistä kannattaa tehdä kestopreparaatti jos sen haluaa museoida.

Hyvä etiketti kruunaa näytteen

Edellä luetellut keruupaikalla ylöskirjatut tiedot tallennetaan digitaaliseen muotoon Excel-taulukoksi ja tulostetaan näyte-etiketiksi. Mikäli etikettien tulostus tehdään museolla, tulee näytteistä ja taulukkotiedostosta ehdottomasti löytyä yksilöivät keruunumerot, jotta oikea etiketti ja näyte löytävät toisensa. Museoiden rekisteröintikäytännöt vaihtelevat, joten ennen tietojen taulukoimista ja etikettien tekoa on syytä olla yhteydessä museon henkilökuntaan tarkempien ohjeiden, esim. mahdollisen tallennuspohjan saamiseksi. Tietojen toimittaminen tallennuspohjalla nopeuttaa näytteiden käsitelyä museoissa, niiden päätymistä rekistereihin ja aikanaan Lajitietokeskuksen kautta kaikkien saataville.

Oikeaoppisesti talletettu ja etiketoitu sammalnäyte, jonka perusteella lajin määrittäminen voidaan myöhemminkin varmistaa ja kasvupaikalle palata.

Pieni on kaunista - lajikeskittymän pelastustoimet Tervolan Poikkimaanaavalla

MARI KEKÄLÄINEN JA PAULIINA KULMALA, METSÄHALLITUS, LAPIN LUONTOPALVELUT

Tervolassa vuonna 2008 kokeneen kasvi-inventoijan silmään pisti autolla ohi ajaessa järviruo'on ja katajan runsaus erään metsäautotien tuntumassa. Asiahan piti tietysti tarkistaa jalkautumalla, ja puiden takaa paljastuikin jopa reheväksi tunnetun Lapin kolmion mittakaavassa erityisen hieno huurresammallähde.

Noin 5 x 5 metrin alueella lähteessä ja sen alapuolisella lähteisellä letolla kasvaa erityisesti suojeltavaa turjanhorsmaa (*Epilobium laestadii*, EN), lettorikkoa (*Saxifraga hirculus*, VU), lettohernesaraa (*Carex viridula* var. *bergrothii*, VU) sekä tikankonttia (*Cypripedium calceolus*, NT). Turjanhorsma ja lettorikko ovat voimakkaasti taantuneet alueella 1990-luvun jälkeen, joten niiden löytäminen ilahdutti erityisesti.

Sammallajisto on myös poikkeuksellisen rikas: lähteiköltä on kerätty mm. lettokehräsammalta (*Moerckia hibernica*, VU) ja kenosammalta (*Amblyodon dealbatus*, VU), jotka on molemmat luokiteltu erityisesti suojeltaviksi. Paikalla kasvaa myös parhaiden kalkkialueiden huurresammallähteiden tyyppilajistoa, pohjanhuurresammalta (*Palustriella decipiens*, NT), sirppihuurresammalta (*Palustriella falcata*, NT) ja sirohuurresammalta (*Cratoneuron filicinum*, RT).

Huurresammallähteikkö sijaitsee kuitenkin aivan turvetuotannossa olevan suon lähituntumassa, ja löydön aiheuttamaa riemua himmensi turvesuon valtava eristysoja, joka kulki vain muutaman metrin päässä lähteestä. Ojan aiheuttama kuivuminen oli jo selvästi nähtävissä lähteen ympäristössä, vaikka horsmat ja lettorikot vielä melko runsaana kasvoivatkin. Oli selvää, että oja piti saada tukittua mahdollisimman pian tai arvokas kasvikeskittymä tulisi vähitellen häviämään. Maanhallintasuhteiden takia ennallistamiskysymys ei ollut ihan yksinkertainen, ja tositoimiin päästiin vasta syksyllä 2014.

Ojan täyttämisestä sovittiin aluetta hallinnoivan Metsähallituksen metsätalouden ja alueen vuokraajan Turveruukki Oy:n kanssa. Metsähallituksen luontopalvelut hoiti suunnittelun ja työnjohdon, ja Turveruukki järjesti paikalle kaivinkoneen kuljettajineen. Tuotannossa oleva turvesuo ei toimien seurauksena saanut vettyä, joten vesille piti suunnitella uusi reitti. Tukittavan eristysojan ja turvesuon välissä kulkevaa kuivatusojaa perattiin vajaan 200 metrin matkalta, ja eristysojan vedet ohjattiin siihen kaivamalla uusi ojanpätkä kapean maakannaksen poikki. Työn hankalin vaihe oli saada eristysoja täytettyä: voimakas pohjavesivaikutus kulutti ojan seinämiä jatkuvasti, ja oja olikin paikoin syöpynyt jopa kolmen metrin levyiseksi ja 1,5 metrin syvyiseksi. Tarkkana sai olla, sillä kaivinkone joutui työskentelemään aivan uhanalaisesiintymien tuntumassa. Kaikki liikenevä turve ojien väliseltä saralta kaavittiin eristysojaan, ja päivän aherruksen jälkeen 150 metrin pituinen pätkä eristysojaa oli tukittu. Olipa hauska nähdä päivän päätteeksi pienen mutta päättäväisen lähdevesinoron lirisevän ojan sijasta täytetylle saralle!

Tuleva kevät antaa jo osviittaa siitä, miten lähdeleiton ennallistaminen on onnistunut. Odotettavissa on, että lettoturvepaljastumia suosivat sammat *M. hibernica* ja *A. dealbatus* runsastuvat ainakin alkajaisiksi, kun paljasta turvepintaa on tarjolla runsaasti. Tavoitteena tietysti on, että ne ja muutkin alueen harvinaisuudet jäävät pysyvästi rikastuttamaan Poikkimaanaavan luontoa.

Kaivinkone työssään.
Kuva: Pauliina Kulmala

Kukintaansa lopettelevaa lettorikkoa (*Saxifraga hirculus*) lähteen ympärillä. Kuva: Mari Kekäläinen.

Korpikolvaa auttamassa

TEEMU RINTALA, METSÄHALLITUS, ETELÄ-SUOMEN LUONTOPALVELUT

Viitasaarella autettiin erittäin uhanalaisen (EN) korpikolvan (*Pytho kolwensis*) elinolosuhteita kaatamalla muutamia kuusia tukemaan alueen lahoppuujatkumoa.

Korpikolva on uhanalainen ja rauhoitettu kovakuoriainen, joka sisältyy lisäksi luontodirektiivin kiireellisiä suojelutoimia vaativiin lajeihin. Lajin tyypillistä elinympäristöä ovat runsaasti kookasta maapuuta, ennen kaikkea kuusta, sisältävät korvet ja niiden välittömässä lähiympäristössä olevat runsaslahoppuustoiset, pitkään palamatta säilyneet kangasmetsät. Korpikolva vaatii järeän kuusimaapuun jatkumoa, sillä se elää vain tietyn lahoasteen puissa. Lahoppuujatkumon säilyminen ei ole taattua suojelueuillakaan. Kaikki korpikolvan tunnetut esiintymät sijaitsevat Metsähallituksen hallinnoimilla alueilla. Korpikolva löydettiin Viitasaarelta 1999 ja sen jälkeen esiintymän tilannetta on seurattu määrävälein. Maahan luontaisesti kaatuneiden kuusimaapuiden määrä todettiin viime kesän selvityksissä hyvin vähäiseksi, joten kovakuoriaista päätettiin hie-

man auttaa kaatamalla metsikössä kuusia. Pitemmällä aikavälillä alueella olisi ensisijaisen tärkeää saada kytkettyä yksittäiset vanhan metsän alueet paremmin toisiinsa.

Moottorisahalla korpikolvan apuun!
Kuva: Teemu Rintala

LAUHAN toimintaa ja muita uhanalaiskuulumisia

ILPO MANNERKOSKI, SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUS JA

ESKO HYVÄRINEN, YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Seuraavassa on lyhyt katsaus LAUHAN toimintaan kuluneen vuoden aikana sekä muuhun uhanalaisrintamalla tapahtuneeseen.

Lajien uhanalaisuuden arviointia ja seurantaa edistävä pysyvä ohjausryhmä LAUHA on seurannut tiiviisti lajien suojelun priorisointineuvottelujen etenemistä ja viime vuonna käynnistynyttä uhanalaisten lajien suojelun toimintaohjelman valmistelua, joista Eija Kempainen kertoo erillisessä artikkelissa Lenninsiiven alussa. Eliötöryhmien rahoituksen suuntaviivoja on myös käsitelty LAUHAN kokouksissa. Viime keväänä arvioitiin myös Punaisen kirjan toimenpide-ehdotusten toteutumistilannetta. LAUHA osallistui marraskuun eliötöryhmäseminaarin ohjelman suunnitteluun.

Lintujen ja nisäkkäiden uhanalaisuusarviointit 2015

LAUHA päätti pyytää lintu- ja nisäkästyöryhmiltä uhanalaisuuden uudelleen arviointia vuonna 2015. Jo pitempään oli ajatuksena ollut, että ainakin metsästyslain alaisten lintu- ja nisäkäslajien uhanalaisuusarviointi pitäisi päivittää muuta arviointia tiheämmin. Koska työryhmillä tuntui olevan valmiuksia ja kiinnostusta päivittää kaikkien lintujen ja nisäkkäiden arviointit, päädyttiin pyytämään kattavaa arviointia. Muiden eliötöryhmien arviointeja ei päivitetä ennen seuraavaa kokonaisarviointia, jonka on määrä valmistua vuonna 2020. Todettakoon, että Ruotsissa ja Norjassa uudet koko lajiston kattavat arviointit julkaistaan vuoden 2015 aikana, Ruotsin uusi punainen kirja julkistetaan huhtikuun lopussa.

Arviointit ovat käynnistyneet lintu- ja nisäkästyöryhmissä niiden vuoden 2015 ensimmäisissä kokouksissa. Lisäksi työryhmien puheenjohtajat ja sihteerit kokoontuivat LAUHAN edustajien kanssa keskustelemaan arviointin käytännön toteutuksesta. Tulokset valmistuvat LAUHAN tarkastettaviksi lokakuussa ja arviointin tulokset on tarkoitus julkaista vuoden 2015 lopussa verkkojulkaisuna.

Työ tehdään käytännössä samoin kuin vuoden 2010 arviointi. IUCN:n arviointiohjeesta samoin kuin alueellisen soveltamisen ohjeesta on ilmestynyt uudet versiot, joissa ohjeistusta on hiukan täydennetty. Mitään merkittäviä muutoksia luokitukseen tai kriteereihin ei kuitenkaan ole tehty. Uusiin versioihin samoin kuin muuhun ohjemateriaaliin pääsee tutustumaan IUCN:n verkkosivuilla osoitteessa

<http://www.iucnredlist.org/technical-documents/red-list-documents>

Lajien elinympäristöluokitus

Luontotyyppien uhanalaisuuden arviointiin liittyen on keskusteltu tarpeista kehittää ja parantaa lajien uhanalaisuusarvioinnissa käytettyä elinympäristöluokittelua helpottamaan lajitiedon käyttöä LuTu-työssä. Tavoitteena on helpottaa sekä lajitiedon käyttöä luontotyyppien arvioinnissa että luontotyyppitiedon käyttöä lajien arvioinnissa. Tehdyn ehdotuksen käsittely on LAUHAssa vielä kesken, mutta pieniä tarkennuksia luokitteluun on tulossa. Ne otetaan kuitenkin käyttöön vasta vuoden 2020 arvioinnissa.

Tapahtunutta

Syyskuun lopussa 2014 järjestettiin Syktyvkarissa Venäjällä IUCN:n uhanalaisuusluokituksen käyttöön liittyvä työpaja, jossa oli mukana LAUHAN ja eliötyöryhmien edustajia. Tilaisuudessa pyrittiin edistämään IUCN:n kriteerien mukaisen uhanalaisuusarvioinnin käyttöönottoa Venäjän alueellisten punaisten kirjojen valmistelussa.

IUCN:n punaisten kirjojen 50-vuotisjuhlaa juhlistettiin 5.12.2014 Säätytalolla pidetyllä seminaarilla sekä ravintola Olossa järjestetyllä iltajuhlalla, tästä aiheesta Kimmo Syrjäsen juttu Lenninsiiven alussa.

Punaisen listan verkkopalvelu

Pitkään valmisteilla ollut vuoden 2010 punaisen listan verkkohakupalvelu julkaistaan ympäristöhallinnon verkkosivuilla kevään aikana. Lopullinen verkko-osoite ja julkaisupäivät eivät ole Lenninsiiven ilmestyessä vielä tiedossa.

LAUHA toivottaa kaikille eliötyöryhmille ja muille lajien suojelun parissa toimiville antoisaa ja tuloksellista tulevaa kesää.

Emeritukset aktiivisina

Luonnonsuojelu on tunnetusti monelle sekä työ että harrastus, jota tehdään suurella sydämellä ja intohimolla. Mihin joutuisivatkaan järjestöt ja ympäristöhallinnon lukuisat asiantuntijatyöryhmät ilman näiden vapaaehtoisten ”seniorikansalaisten” vankkaa osaamista, vuosikymmenten tuomaa kokemusta ja halua jatkaa tärkeäksi kokemiensa asioiden parissa? Pulaan. Se on selvä. Siispä lämmin kiitos näille huipputyypeille, jotka vuosi toisensa jälkeen venyttävät työuraansa yhteisen luontomme hyväksi ja vieläpä ihan ilmaiseksi!

Sammaltyöryhmä kokoontui maaliskuussa SYKEN tiloissa ja nosti samalla maljan alkuvuonna 85 vuotta täyttäneelle Tauno Ulviselle (vasemmalla). Vieressä pari vuotta nuorempi kollega Reino Fagerstén. Kuva: Terhi Rytteri

Lenninsiipi onnittelee!

Vuoden 2015 Björn Kurtén -palkinnon saivat FT Jukka Salmela ja FM Jere Kahanpää. Palkinto tuli viime vuonna julkaistusta luettelosta Suomen kaksisiipisistä arvostetussa kansainvälisessä tieteellisessä julkaisusarjassa. Suomen kärpästen ja sääskien lajiluettelo on julkaistu vertaisarvioituna ja avoimen saatavuuden (Open Access) periaatteetta noudattaen, jolloin se on maailmanlaajuisesti sekä tutkijoiden että kansalaisten käytettävissä. Luettelon tekemisen merkitystä lisää tieto siitä, että kaksisiipiset (n. 4000 erilaista kärpästä ja 3000 sääskilajia Suomessa) muodostavat yhden suurimmista hyönteislahkoista.

[Checklist of the Diptera of Finland](#)

Uusia julkaisuja

Suomen kotilot ja etanat / Anne Koivunen, Pekka Malinen, Hannu Ormio, Juhani Terhivuo ja Ilmari Valovirta, 2014 Kustantaja Tibiale, 375 s. Opi erottamaan silokotilot sirokotiloista! Nyt se onnistuu 94 lajia kattavan maanilviäisoppaan avulla.

Suomen verkkosiipiset / Teemu Rintala, Tomi Kumpulainen & Petri Ahlroth, 2014 Kustantaja Tibiale, 184 s. Euroopan ensimmäinen verkkosiipisten määrittämissopas, jossa esitellään 85 verkkosiipislajia valokuvien elintapoineen ja elinympäristöineen.

Hypivät ja hohtavat – Suomen sepät, sepikät, rikkasepät ja jalokuoriaiset / Jyrki Muona, Juha Siitonen, Hans Silfverberg, Kari Heliövaara ja Ilpo Mannerkoski, 2014 kustantaja Metsäkustannus, 343 s. Kirjassa esitellään neljän kovakuoriaisheimon kaikki 114 lajia piirroskuvien ja levinneisyyskartoin.

**Metsähallituksen jäkälä-,
kovakuoriais-, kääväkäs-,
maanilviäis- ja sammalkartoitukset
vuosina 2007–2013**

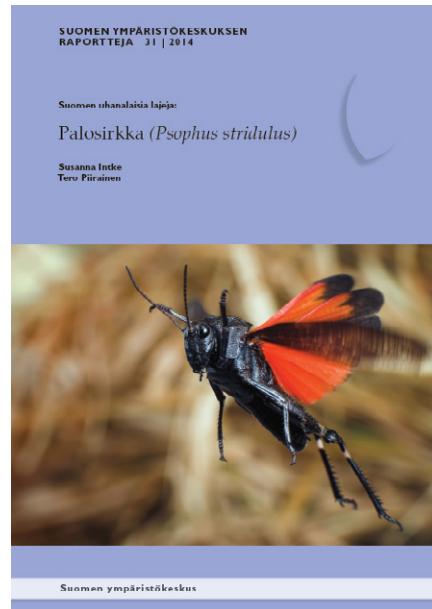
Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja 212

Metsähallituksen jäkälä-, kovakuoriais-, kääväkäs-, maanilviäis- ja sammalkartoitukset vuosina 2007–2013 / Markus Kukkonen. Metsähallitus teki kartoituksia 950 suojelualueella yhteensä yli 31 000 hehtaarilla. Kartoituksissa tehtiin noin 16 000 havaintoa 482 Suomen punaisen listan lajista. Kartoituksissa löytyi ainakin neljä Suomelle uutta lajia. Kerättyä tietoa käytetään lajisuojeluun, valtakunnallisiin ja kansainvälisiin arviointeihin ja seurantaan sekä erilaisiin suojelualue suunnittelun tarpeisiin. <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/show/1888>

**Suomen uhanalaisia lajeja – Palosirkka
(*Psophus stridulus*)** / Susanna Intke & Tero Piirainen 2014, Suomen ympäristökeskusten raportteja, 107 s.

Tässä suojelusuunnitelmassa on tarkasteltu yhteensä 39 palosirkkan nykyesiintymää. Työ toimii uhanalaisen palosirkkan lajiesittelyinä, jossa esitetään myös esiintymäkohtaisia suojelu- ja hoitosuosituksia lajille.

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/136561>

Sienet ja metsien luontoarvot / Tea von Bonsdorff, Ilkka Kytövuori, Jukka Vauras, Seppo Huhtinen, Panu Halme, Teppo Rämä, Lasse Kosonen, Stefan Jakobsson, 2014, Norrlinia 27, 271 s. Toisenlainen, lajissaan ensimmäinen sienikirja, jossa esitetään, miten helttasieniä, tatteja, haarakkaita ja orakkaita voidaan käyttää metsien suojelualueiden indikaattoreina. Sienillä on enemmän kerrottavaa kuin voi kuvitella!

Iloiset tietokirjailijat Seppo Huhtinen, Tea von Bonsdorff-Salminen ja Lasse Kosonen "Sienet ja metsien luontoarvot" -kirjan julkistamistilaisuudessa 15.8.2014 Helsingin kasvimuseossa. Kuva: Terhi Rytteri

Itämeren hiekkarantojen ja dyynien hoito – Vård av Östersjöns sandstränder och dyner / Terhi Ryttylä, Katri Heiskala, Hannele Kekäläinen, Kasper Koskela, Mikael von Numers, Leena Rinkineva-Kantola & Kimmo Syrjänen, Suomen ympäristökeskus, 54 sivua.

Julkaistu verkossa kesällä 2014, nyt myös painettuna. Mitä hiekkarannoilla elää, miten hiekkarantoja voisi auttaa?
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/135521>

”Miksi taksonomit ja ekologit eivät tee enemmän yhteistyötä, vaikka pitäisi?” kysyvät Panu Halme, Saija Kuusela ja Aino Juslén Biodiversity and Conservation -lehdessä.

Perinteisesti ekologit ja taksonomit ovat kulkeneet omia polkujaan. Ekologi tarvitsee malleihinsa hyvin tunnettuja lajeja, taksonomi taas keskittyy vaikeisiin, huonosti tunnettuihin ryhmiin. Kirjoittajien mielestä yhteistyön lisäämisellä olisi monta hyvää puolta. Yhteistyö parantaisi molemmilla tieteenaloilla työn laatua aineistojen käyttökelpoisuuden parantuaessa ja kun tutkittavista eliöistä saadaan syvällisempi käsitys. Yhdessä tekemällä ekologinen tutkimus voisi siirtyä lähemmäs todellista luontoa, lajirikkaisiin, toiminnallisesti tärkeisiin ryhmiin. Tämä voisi parantaa tulosten luotettavuutta ja käytettävyyttä päätöksenteossa. Yhteistyö voisi parantaa myös rahoitusmahdollisuuksia.

Lue lisää, linkki artikkeliin:

<http://link.springer.com/article/10.1007/s10531-015-0899-3>

Harjumetsien paahde-elin ympäristöverkostot / Harri Tukia, Julia Hämäläinen & Terhi Ryttylä (toim.), Suomen ympäristökeskus 2015, 102 s. Tähän raporttiin on koottu kokemukset ja tulokset vuosien 2006–2014 aikana toteutetuista harjumetsien paahde-elin ympäristöjen suojeluun ja hoitoon tähänneistä hankkeista.

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153633>

